

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ «ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ»

ΤΟΜΕΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Η ΑΣΚΗΣΗ «B1» ΣΤΙΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ¹

Γιάννης Ι. Πασσάς, M.Ed. Φιλολόγος

Η άσκηση «B1» αποτελεί το τρίτο σε βαρύτητα θέμα (μετά την Παραγωγή Λόγου και την Περίληψη) του διαγωνίσματος της Νεοελληνικής Γλώσσας στις Πανελλήνιες Εξετάσεις, αφού βαθμολογείται (τα τελευταία τουλάχιστον χρόνια) με δέκα (10) μονάδες. Σύμφωνα με τις «Οδηγίες για τον Τρόπο Αξιολόγησης των Φιλολογικών Μαθημάτων του Γενικού Λυκείου» (ΥΠΕΘ, Δ/ση Σπουδών, 188140/Δ2/20-11-2015) πρόκειται για μια άσκηση κατανόησης ενός αυθεντικού κειμένου («οπτικές από τις οποίες προσεγγίζεται η πραγματικότητα, στόχοι και επιχειρήματα συγγραφέα, προβληματισμοί που θέτει, θέσεις που υποστηρίζει κτλ.»). Σύμφωνα δε με την «Εξεταστέα - Διδακτέα Ύλη των Πανελλαδικά Εξεταζόμενων Μαθημάτων της Γ' Τάξης του Γενικού Λυκείου» (ΥΠΕΘ, Δ/ση Σπουδών, 96080/Δ2/17-06-2015) με την άσκηση αυτή ελέγχεται η ικανότητα του μαθητή αφενός «να εντοπίζει σε ένα κείμενο (δοκίμιο/άρθρο /επιφυλλίδα κ.ά.) το θέμα, την άποψη του συγγραφέα, τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί για να τεκμηριώσει την άποψή του, τις προτάσεις του για την αντιμετώπιση του προβλήματος κ.ά.», αφετέρου «με βάση συγκεκριμένο κείμενο [...] να αναπτύσσει ένα κειμενικό απόσπασμα (μια φράση ή ένα επιχείρημα του κειμενογράφου) ή να ανασκευάζει τα επιχειρήματα του κειμενογράφου και να αναπτύσσει την αντίθετη άποψη».

Οι οδηγίες και οι προβλέψεις αυτές οδήγησαν στις Πανελλήνιες Εξετάσεις² σε διατυπώσεις της συγκεκριμένης άσκησης που μπορούν αδρομερώς να διακριθούν σε πέντε (κατηγορίες)³:

¹ Προδημοσίευση από το βιβλίο «Νεοελληνική Γλώσσα - Τράπεζα Θεμάτων για τη Γ' Λυκείου» του συντάκτη του άρθρου από τις Εκδόσεις Πατάκη.

² Αναφερόμαστε σε όλους του τύπους Πανελληνίων Εξετάσεων με βάση τη δεδομένη ύλη (Ημερήσια και Εσπερινά Λύκεια, Επαναληπτικές, Εισαγωγικές Ομογενών).

³ Η διατύπωση που αφορά την ανασκευή άποψης του συντάκτη ενός αυθεντικού κειμένου δεν έχει εξεταστεί ποτέ στις Πανελλήνιες Εξετάσεις.

- 1) Ανάπτυξη / ανάλυση του περιεχομένου ενός κειμενικού αποσπάσματος (40 εμφανίσεις στις Πανελλήνιες Εξετάσεις).

Παράδειγμα: Να αναπτύξετε σε μία παράγραφο 100 έως 120 λέξεων το περιεχόμενο του αποσπάσματος που ακολουθεί: «Η ανθρώπινη λαιμαργία, η δίψα της ευζωίας δεν αφήνει τόπο για ευγενικά αισθήματα. Κάτι περισσότερο: τα ευγενικά αισθήματα θεωρούνται ξεπερασμένα». (Πανελλήνιες Εξετάσεις 2014)

- 2) Σχολιασμός μιας άποψης του συντάκτη ενός αυθεντικού κειμένου (15 εμφανίσεις).

Παράδειγμα: Σε μια παράγραφο 70-80 λέξεων να διατυπώσετε την άποψή σας για το περιεχόμενο του πιο κάτω αποσπάσματος: «Στα σπορτ δε γυμνάζεις το σώμα σου μονάχα· γυμνάζεις, πάνω απ' όλα, την ψυχή σου. “Στα τεραίν του Ήτον, είπε πολύ σωστά ο Ουέλινγκτον, κερδήθηκε η μάχη του Βατερλό”». (Πανελλήνιες Εξετάσεις 2005)

- 3) Σωστό - Λάθος (4 εμφανίσεις)

Παράδειγμα: Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, σύμφωνα με το κείμενο, τις παρακάτω διαπιστώσεις, γράφοντας στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση, τη λέξη Σωστό, αν η πρόταση είναι σωστή, ή τη λέξη Λάθος, αν η πρόταση είναι λανθασμένη. (Πανελλήνιες Εξετάσεις 2015)

- 4) Ανάπτυξη του περιεχομένου ενός κειμενικού αποσπάσματος με συγκριμένο τρόπο (μία εμφάνιση).

Παράδειγμα: Να αναπτύξετε με παραδείγματα σε μια παράγραφο 60-80 λέξεων το περιεχόμενο της παρακάτω φράσης: «υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις επιτυχούς διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος». (Εισαγωγικές Εξετάσεις Ομογενών 2011)

- 5) Ανάπτυξη κειμενικού αποσπάσματος ως θεματικής πρότασης (μία εμφάνιση).

Παράδειγμα: «συστατικό της διδασκαλίας είναι και το λεγόμενο χιούμορ του δασκάλου, το οποίο θεωρείται ακόμα και σήμερα αναγκαίο για επιτυχή μάθηση, ώστε αποκαλείται παιδαγωγική αρετή»: Με θεματική περίοδο το παραπάνω απόσπασμα, να αναπτύξετε την άποψη που εκφράζεται σε αυτό, σε μία παράγραφο 100-120 λέξεων συνολικά. (Επαναληπτικές Πανελλήνιες Εξετάσεις 2013)

Θεωρούμε, ωστόσο, πως πρέπει στην κατάταξη αυτή να προσθέσουμε και δύο ακόμη τύπους διατυπώσεων της άσκησης «B1», όπως αυτοί εμφανίζονται στην Τράπεζα Θεμάτων

Διαβαθμισμένης Δυσκολίας της Α' και Β' Λυκείου, γιατί αποδεικνύουν την τυποποίηση της άσκησης αυτής στις Πανελλήνιες Εξετάσεις τα τελευταία χρόνια και, επομένως, ενδέχεται να αποτελέσουν τις επιλογές της Επιτροπής των Εξετάσεων, ειδικά φέτος που οι οδηγίες για την αξιολόγηση του μαθήματος στις Πανελλήνιες είναι αυτούσιες στη διατύπωση (βλ. 188140/Δ2/2015) με αυτές που αφορούν την Α' και Β' Λυκείου.

1) Εντοπισμός και παρουσίαση μιας άποψης του συντάκτη ενός αυθεντικού κειμένου.

Παράδειγμα: Ποια είναι, σύμφωνα με το κείμενο, τα χαρακτηριστικά των ηρώων των κόμικς; Να απαντήσετε σε μια παράγραφο 60-80 λέξεων.

2) Εντοπισμός της θέσης του συντάκτη ενός αυθεντικού κειμένου και παρουσίαση των επιχειρημάτων με τα οποία την αποδεικνύει.

Παράδειγμα: Πρέπει, κατά τη συγγραφέα, να διδάσκονται οι μαθητές τη μίμηση της τεχνοτροπίας ενός καλλιτέχνη; Με ποια επιχειρήματα στηρίζει την άποψή της; (60 – 80 λέξεις).

Μετά την παράθεση των πιθανών διατυπώσεων της άσκησης «B1» στις Πανελλήνιες Εξετάσεις, μπορούμε να διευκρινίσουμε ορισμένα ζητήματα που την αφορούν, όπως προέκυψαν περισσότερο από τις συζητήσεις και την πρακτική που ακολουθείται στα Βαθμολογικά Κέντρα, παρά από τις οδηγίες της Κεντρικής Επιτροπής Εξετάσεων.

1) Η «B1» είναι τελικά μια άσκηση κατανόησης ή ανάπτυξης;

Η ερώτηση αυτή αφορά προφανώς τις διατυπώσεις που ζητούν ανάπτυξη ή σχολιασμό του κειμενικού αποσπάσματος (βλ. 1, 2, 4 & 5). Η απάντηση είναι «και τα δύο». Γι' αυτό και αναμένουμε από τους μαθητές να την ερμηνεύσουν σύντομα πριν την αναπτύξουν.

2) Το κειμενικό απόσπασμα που δίνεται πρέπει να αντιμετωπίζεται και να αναπτύσσεται σαν φράση του κειμένου ή ως μια ανεξάρτητη θέση;

Η απάντηση προέρχεται από τις οδηγίες αξιολόγησης και την εξεταστέα ύλη του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας στις Πανελλήνιες Εξετάσεις: η «B1» είναι μια άσκηση κατανόησης του κειμένου, επομένως πρέπει με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο να συνδεθεί με το κείμενο. Μπορεί φυσικά ο μαθητής να περιλάβει προσωπικές του απόψεις (ειδικά στη διατύπωση που αφορά τον σχολιασμό του αποσπάσματος), αλλά η βάση της ανάλυσης πρέπει να παραμείνει η προβληματική που αναπτύσσεται συνολικά στο κείμενο. Εδώ όμως προκύπτουν δύο νέα προβλήματα:

α. Τι γίνεται στην περίπτωση που η δοσμένη φράση σχετίζεται χαλαρά με το περιεχόμενο όλου του κειμένου; Μια τέτοια περίπτωση συναντήσαμε τελευταία στις Πανελλήνιες Εξετάσεις του 2013, όπου η φράση που δόθηκε στους μαθητές για ανάλυση αφορούσε την αποξένωση των ανθρώπων εξαιτίας της ανάπτυξης της τεχνολογίας, ενώ το κείμενο συνολικά αναφερόταν στη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον. Στην περίπτωση αυτή η ανάλυση θα έπρεπε υποχρεωτικά να απομακρυνθεί από το νοηματικό κέντρο του κειμένου, αλλά και να συνδεθεί με αυτό σε κάποιο σημείο, έστω και στην κατακλείδα (π.χ. Η αλλοτρίωση των ανθρώπινων σχέσεων εντάσσεται στη γενικότερη αλλοτρίωση του ανθρώπου από τον κόσμο που τον περιβάλλει).

β. Όταν η δοσμένη φράση συνδέεται στενά με τη συλλογιστική πορεία του κειμένου, επιτρέπεται ο μαθητής να ανατρέξει σε απόψεις του ίδιου του κειμένου για να την αναπτύξει; Η απάντηση είναι προφανώς θετική, αν λάβουμε υπόψη πως πρόκειται για άσκηση κατανόησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η άσκηση «Β1» των Πανελληνίων Εξετάσεων του 2010 (*Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο 80 έως 100 λέξεων το περιεχόμενο του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: ... οι νέοι άνθρωποι των τεχνολογικών κοινωνιών καλούνται να αλλάξουν δύο ή τρία επαγγέλματα στην επαγγελματική πορεία τους*). Η φράση αυτή προέρχονταν από την τρίτη παράγραφο του κειμένου, όπου αναπτύσσονταν οι λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτό (ρευστότητα στην αγορά εργασίας), αλλά και τα αποτελέσματά της (ανάγκη διά βίου μάθησης). Επομένως, ο μαθητής θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τον προβληματισμό που αναπτύσσονταν στην παράγραφο αυτή από τη συντάκτρια του κειμένου, χωρίς βέβαια (στο μέτρο του δυνατού) να επαναλάβει αυτούσιες φράσεις του κειμένου στην απάντησή του.

3) Ποια δομή πρέπει να έχει η απάντηση του μαθητή;

Η άσκηση ζητά από τον μαθητή τη συγγραφή μιας παραγράφου με ορισμένο όριο λέξεων. Επομένως, η απάντηση πρέπει να έχει τη μορφή μιας παραγράφου με τυπικά δομικά μέρη (θεματική, λεπτομέρειες, πιθανόν κατακλείδα). Θα πρέπει επίσης να είναι εμφανείς οι τρόποι ανάπτυξης της (ορισμός, διαίρεση κτλ.). Η παρατήρηση αυτή σχετίζεται με το συνηθέστερο λάθος που εντοπίζεται στα γραπτά των μαθητών στις Πανελλήνιες Εξετάσεις: τη συνεχή αναδιατύπωση της δοσμένης φράσης, ώσπου να αγγίξει η παράγραφος τον ζητούμενο αριθμό λέξεων. Επομένως, προτείνουμε (ως περισσότερο οικονομική και αποτελεσματική) την εξής διαδικασία για τη δόμηση της παραγράφου: α. Στη θεματική πρόταση αναδιατυπώνουμε την αυθεντική φράση με τρόπο, ώστε

να αποδεικνύεται πως κατανοήσαμε το νόημά της. β. Στις λεπτομέρειες της παραγράφου αναπτύσσουμε την αυθεντική φράση με έναν ή περισσότερους τρόπους ανάπτυξης. Ένας εύκολος τρόπος για να εντοπίσουμε το ποιοι τρόποι είναι κατάλληλοι για την ανάπτυξη της συγκεκριμένης κάθε φοράς φράσης είναι να θέσουμε διευκρινιστικά ερωτήματα σε αυτή και στη συνέχεια να τα απαντήσουμε. Για παράδειγμα, στη φράση των Εξετάσεων του 2010 (*οι νέοι άνθρωποι των τεχνολογικών κοινωνιών καλούνται να αλλάξουν δύο ή τρία επαγγέλματα στην επαγγελματική πορεία τους*) μπορούμε να θέσουμε τα ερωτήματα: i. γιατί συμβαίνει αυτό; ii. ποιο είναι το αποτέλεσμα της εξέλιξης αυτής; Έτσι, η παράγραφος θα αναπτύσσονταν με συνδυασμό μεθόδων, αιτιολόγησης και αιτίου - αποτελέσματος.

4) Πρέπει να επαναλαμβάνουμε αυτούσια στη θεματική πρόταση της απάντησής μας τη δοσμένη φράση;

Όχι, τουλάχιστον όταν δε ζητείται, όπως συνέβη για παράδειγμα στις Εξετάσεις των Ομογενών του 2011. Έτσι κι αλλιώς, ήδη τα τελευταία χρόνια η συντριπτική πλειονότητα των υποψηφίων αναδιατυπώνει την αυθεντική φράση, όπως εξάλλου κάνει και στις αντίστοιχες ασκήσεις στα πτυχία των ξένων γλωσσών.

5) Πόσα επιχειρήματα πρέπει να περιλαμβάνει η παράγραφος ανάπτυξης της αυθεντικής φράσης;

Εξαρτάται από το όριο των λέξεων που δίνεται. Για παράδειγμα, αν θεωρήσουμε πως παγιώθηκε πλέον το όριο των 80 έως 100 ή 100 έως 120 λέξεων, τότε, όπως συμβαίνει και με τις παραγράφους στην Παραγωγή Λόγου, αναμένεται να έχουν περίπου δύο λεπτομέρειες. Οι λεπτομέρειες αυτές μπορούν να αφορούν τον ίδιο ή διαφορετικό τρόπο ανάπτυξης.

6) Οι βαθμολογητές περιμένουν συγκεκριμένη απάντηση ή τρόπους ανάπτυξης;

Όχι. Παρ' ότι υπάρχουν ενδεικτικές απαντήσεις (το 2011 μάλιστα και από την ΚΕΕ, η οποία διευκρίνισε πως η αιτιολόγηση της φράσης «*Η κοινότητα χρειάζεται την κοινή εμπειρία για να είναι κοινότητα*» θα ήταν δύσκολη για τους μαθητές και πρότεινε να θεωρούνται επαρκή τα παραδείγματα), οι βαθμολογητές, όπως συμβαίνει και με τα επιχειρήματα στην Παραγωγή Λόγου, κρίνουν κάθε γραπτό ξεχωριστά.

7) Πόσο επιτρέπετε να υπερβούμε το όριο των λέξεων;

Χωρίς να υπάρχει σαφής πρόβλεψη, οι βαθμολογητές ακολουθούν το +/- 10% που ισχύει και για την Περίληψη και για την Παραγωγή Λόγου, με κριτήρια ωστόσο πάντοτε ποιοτικά (π.χ. θα ήταν ανεκτή μια υπέρβαση από έναν μαθητή που δεν αναμασά συνεχώς τις ίδιες ιδέες, αλλά αναπτύσσει γόνιμο προβληματισμό).

8) Η έκφραση και η δομή αποτελούν δείκτες ποιότητας στην αξιολόγηση της «B1»;

Φυσικά. Αποτελεί άσκηση παραγωγής λόγου, επομένως δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά.

9) Πώς βαθμολογείται η «B1»;

Ισχύει η τριμερής διάκριση σε Περιεχόμενο (συνήθως 5/10), Έκφραση (3/10) και Δομή (2/10) με την τελική εκτίμηση (όπως συμβαίνει και στις ασκήσεις Α & Γ) να είναι στη διακριτική ευχέρεια του βαθμολογητή.

* Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην Εκπαιδευτική Πύλη AlfaVita την Παρασκευή, 15 Απριλίου 2016

www.neapaideia.gr